

คำนำ

และแล้วสังคมก็วิวัฒน์เป็นสังคมผู้สูงอายุ

ก่อนหน้านี้สังคมทั่วไป คิดถึงผู้สูงอายุด้วยความวิตกว่า ผู้สูงอายุเป็นผู้ไร้ความสามารถ เป็นภาระสังคมที่คนหนุ่มสาวรุ่นต่อไปต้องแบกไว้ด้วยความหวาดกลัว

แต่บัดนี้ ผู้สูงอายุได้สร้างขบวนการผู้สูงวัยที่ยังมีความสามารถ ไม่ยอมหมดไฟ ไม่อยากพึ่งพิงคนอื่น ต้องการยืนหยัดด้วยตนเอง ต้องการอยู่อย่างอิสระ

การเลือกเรียนรู้อาชีพตามใจปรารถนา บวกกับการสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมเรียนรู้ใจกัน ทำให้เป็นการเรียนรู้เรื่องใหม่ ที่ไม่มีโอกาสมาก่อน อย่างมีความสุข สนุกสนาน เหล่านี้ล้วนแล้วแต่ช่วยหล่อเลี้ยง “ไฟชีวิต” เพิ่ม “พลังจิตและกาย” ยิ่งความสามารถ ในการดำเนินชีวิต ให้คงอยู่ได้อย่างอิสระ ไม่เป็นภาระสังคม

การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงเป็นเรื่องท้าทาย ทันทกาล ท่ามกลางกระแสสังคมที่จะท่วมทับด้วยผู้สูงอายุต่อไป

คณะผู้วิจัย

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้มีส่วนร่วมที่ทำให้การทำงานในโครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบ มหาวิทยาลัยวัยที่สาม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร สำหรับการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

ขอขอบคุณ ดร.นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาเรียม นิลพันธุ์ ที่ปรึกษาโครงการวิจัย ที่ให้คำปรึกษา ให้ข้อเสนอแนะ วิพากษ์และตรวจสอบความถูกต้องของงาน

ขอขอบคุณ ผู้ร่วมวิจัยทุกท่าน ทำให้งานวิจัยในครั้งนี้บรรลุเป้าหมายได้เป็นอย่างดี ขอขอบคุณ ผู้ประสานงานในการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูล ได้แก่ Thomas Kuan ผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยวัยที่สามสิงคโปร์ (Founder of U 3RD AGE Singapore) และ Carol Kuan ผู้อำนวยการฝ่ายดำเนินกิจกรรม (Community Builder, MD) ขอขอบคุณ Dr.Richard Cameron แห่งมหาวิทยาลัยเซาเทิร์นครอส (Southern Cross University) เมืองโกลด์โคสต์ ประเทศออสเตรเลีย ผู้ประสานงานและร่วมเดินทางในการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลมหาวิทยาลัยวัยที่สามในประเทศออสเตรเลีย

ขอขอบคุณประธานและคณะกรรมการมหาวิทยาลัยวัยที่สามทุกแห่ง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมถึงสมาชิกผู้สูงอายุของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ที่ให้การต้อนรับเป็นอย่างดี และสละเวลาให้สัมภาษณ์ พูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์

สุดท้ายขอขอบคุณ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่สนับสนุนงบประมาณในการทำวิจัยครั้งนี้

Project title	Development of University of the Third Age Model, Faculty of Education, Silpakorn University, for Lifelong Learning of the Elderly
Researcher	Dr. Jittra Makaphol
Organization	Faculty of Education, Silpakorn University
Funding Source	Faculty of Education, Silpakorn University
Year of Completion	2019
Research Type	Research and development
Discipline	Education

Abstract

The research aimed to develop an establishment model of University of the Third Age, Faculty of Education, Silpakorn University. It was research and development, by review of literatures, field study, design of model, trial of activities, and proposal of university of the third age model.

The study of literatures revealed that the concept of university of the third age was to create a lifelong learning community for elderly to live life to the fullest with a learning exchange space. There were 2 models: the French Model where university established and organized learning activities for elderly; and the British Model where self-help concept was applied to self-organized learning curriculum and flexibly managed to satisfy members' needs.

The findings from field study indicated that the organization and management of university of the third age, both local and abroad, consisted of concept/principle/objective, committee, finance, curriculum, members, continuous activities, and networking.

The model development of university of the third age was composed of setting of concept and principle, founding of organization, implementing of activity, creating of social media, exploring of needs, and organizing of activity according to community context, as well as coordinating and exchanging of learning within network.

In conclusion, the model of university of the third age was a mixed model between academic institution and community self-help.

Key words: university of the third age, elderly, lifelong learning

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
กิตติกรรมประกาศ.....	ข
บทคัดย่อ	ค
สารบัญ.....	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภาพ.....	ซ
สารบัญภาพ	ฅ
บทที่ 1 บทนำ	
1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาวิจัย	1
2. วัตถุประสงค์การวิจัย.....	3
3. กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	3
4. ขอบเขตการวิจัย.....	4
5. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	5
6. ประโยชน์ที่ได้รับ	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
1. ความหมายของผู้สูงอายุ.....	7
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ.....	8
3. สังคมสูงวัยและนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ	12
4. แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมผู้สูงอายุ.....	14
4.1 ทฤษฎีกิจกรรมของผู้สูงอายุ.....	15
4.2 แนวทางการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ.....	16
5. แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่มีความสามารถ (Active Ageing).....	17
6. ผู้สูงอายุกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	19
7. ผู้สูงอายุกับแนวคิดมหาวิทยาลัยวัยที่สาม (University of the Third Age)	28
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	30
8.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุที่มีความสามารถ	30
8.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของผู้สูงอายุ	33
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	
1. พื้นที่ศึกษา.....	40
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	41
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	41
4. วิธีสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย.....	41
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล	42
6. วิธีดำเนินการวิจัย	43
7. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์	46

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
8. การตรวจสอบผลการวิจัย	46
บทที่ 4 ผลการศึกษา	
ตอนที่ 1 ผลการศึกษารูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สามของประเทศไทยและต่างประเทศ	47
1.1 ผลการศึกษาเอกสาร รูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สามของประเทศไทย.....	47
1.2 ผลการศึกษาเอกสาร รูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สามในต่างประเทศ.....	48
ตอนที่ 2 ผลการศึกษาดูงาน U3A ในประเทศไทยและต่างประเทศ.....	87
2.1 ผลการศึกษาดูงานในประเทศไทย.....	87
2.2 ผลการศึกษาดูงานในต่างประเทศ	98
บทที่ 5 การพัฒนารูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร	
1. กำหนดแนวคิด และจัดทำสื่อสังคมออนไลน์.....	125
2. การออกแบบและทดลองจัดกิจกรรม.....	139
3. การสร้างเครือข่าย.....	152
4. รูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.....	153
บทที่ 6 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการวิจัย.....	159
1. ผลการศึกษารูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม	159
2. ผลการออกแบบและการทดลองจัดกิจกรรม.....	162
3. รูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม	163
อภิปรายผล	166
ข้อเสนอแนะ	172
บรรณานุกรม	174
ภาคผนวก.....	179

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3.1	กำหนดการศึกษาระณีชุมชนที่เป็นตัวอย่างทั้งในและต่างประเทศ..... 44
ตารางที่ 3.2	กำหนดการการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ..... 46
ตารางที่ 4.1	สรุปผลการศึกษาเอกสาร รูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สามในประเทศไทย..... 83
ตารางที่ 4.2	สรุปผลการศึกษาเอกสาร รูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สามในต่างประเทศ..... 84
ตารางที่ 5.1	สรุปความคิดเห็นด้านหลักสูตร/กิจกรรมของ Su3a 139
ตารางที่ 5.2	แสดงความคิดเห็นของผู้สูงอายุด้านวันเวลาที่สามารรถเข้าร่วมกิจกรรม และสถานที่จัดกิจกรรม..... 141

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย.....	3
แผนภาพที่ 5.1 แสดงโครงสร้าง Su3a.....	154
แผนภาพที่ 6.1 แสดงกระบวนการจัดตั้งและดำเนินงานมหาวิทยาลัยวัยที่สาม	171

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ 4.1	ตัวอย่างใบสมัครสมาชิกมหาวิทยาลัยวัยที่สาม Beckenham	51
ภาพที่ 4.2	ตัวอย่างรายละเอียดกิจกรรมและหลักสูตร	58
ภาพที่ 4.3	ตัวอย่างตารางจัดกิจกรรม	62
ภาพที่ 4.4	ตารางกิจกรรมของ Osaka U3A	65
ภาพที่ 4.5	ตัวอย่างใบสมัครเรียน.....	66
ภาพที่ 4.6	เว็บไซต์ของ U 3 rd Age Singapore	70
ภาพที่ 4.7	สัญลักษณ์ของ U 3 rd Age Singapore	72
ภาพที่ 4.8	หน้าเว็บไซต์ของ U 3 rd Age Singapore	74
ภาพที่ 4.9	หน้าเว็บประชาสัมพันธ์หลักสูตร	75
ภาพที่ 4.10	แบบฟอร์มการลงทะเบียนสมัครเป็นสมาชิก.....	76
ภาพที่ 4.11	คณะผู้วิจัยเดินทางไปศึกษาดูงานมหาวิทยาลัยผู้สูงอายุตำบลหัวมัม.....	87
ภาพที่ 4.12	ตราสัญลักษณ์โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหัวมัม.....	89
ภาพที่ 4.13	ตารางเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุ.....	92
ภาพที่ 4.14	ตารางกิจกรรมมหาวิทยาลัยวัยที่สาม นครเชียงราย	96
ภาพที่ 4.15	คณะผู้วิจัยร่วมพูดคุยกับมหาวิทยาลัยวัยที่สามนครเชียงราย	98
ภาพที่ 4.16	กิจกรรมแนะนำ U 3 RD และ Su3a	99
ภาพที่ 4.17	การแสดงรางวัลพื้นบ้านและถ่ายภาพร่วมกันของสมาชิก U 3 RD AGE และ Su3a	100
ภาพที่ 4.18	กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานหัตถกรรมและรางวัล	101
ภาพที่ 4.19	ตัวอย่างหัวข้อกิจกรรมในกิจกรรมผู้สูงอายุพบผู้สูงอายุ	102
ภาพที่ 4.20	คณะผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมผู้สูงอายุพบผู้สูงอายุ	102
ภาพที่ 4.21	ทางเดินไปห้องน้ำบริเวณห้องประชุม	104
ภาพที่ 4.22	ป้ายบอกทางในการเดินรถที่เห็นได้ชัดเจน มีสัญลักษณ์กรณีผู้ใช้รถวีลแชร์	106
ภาพที่ 4.23	ทางลาดสำหรับผู้ใช้รถวีลแชร์ หรือผู้ที่ขึ้นบันไดไม่สะดวก.....	107
ภาพที่ 4.24	เก้าอี้ที่กระจายอยู่ตามที่พักอาศัย สวนสาธารณะ	107
ภาพที่ 4.25	ศึกษาดูงาน ณ ประเทศสิงคโปร์.....	109
ภาพที่ 4.26	คณะผู้วิจัยเดินทางไปศึกษาดูงาน U3A Twin Towns	112
ภาพที่ 4.27	คณะผู้วิจัยเยี่ยมชมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับมหาวิทยาลัยวัยที่สาม นอร์ธ โกลด์โคสต์.....	116
ภาพที่ 4.28	ตารางกิจกรรมการเรียนการสอน	117
ภาพที่ 4.29	คณะผู้วิจัย ศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ดำเนินงาน มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ทุวมบา	119
ภาพที่ 4.30	คณะผู้วิจัยศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ดำเนินงาน U3A ซิดนีย์.....	121

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 5.1 สัญลักษณ์แบบย่อ และแบบเต็มของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ศิลปากร	127
ภาพที่ 5.2 ความหมายของสีและรูปทรงที่อยู่ในสัญลักษณ์ Su3a (ภาษาอังกฤษ).....	128
ภาพที่ 5.3 ความหมายของสีและรูปทรงที่อยู่ในสัญลักษณ์ Su3a (ภาษาไทย).....	128
ภาพที่ 5.4 คำขวัญประจำมหาวิทยาลัย วัยที่สาม ศิลปากร.....	129
ภาพที่ 5.5 วิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัย วัยที่สาม ศิลปากร.....	129
ภาพที่ 5.6 พันธกิจของมหาวิทยาลัย วัยที่สาม ศิลปากร	130
ภาพที่ 5.7 หลักการสำหรับสมาชิกของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ศิลปากร	130
ภาพที่ 5.8 หลักการจัดการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ศิลปากร	131
ภาพที่ 5.9 ปรัชญาการจัดการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ศิลปากร	131
ภาพที่ 5.10 เว็บไซต์มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ศิลปากร หน้าเว็บภาษาอังกฤษ และหน้าเว็บภาษาไทย	132
ภาพที่ 5.11 เพลงเฟสบุ๊กของมหาวิทยาลัยวัยที่สามศิลปากร.....	133
ภาพที่ 5.12 กลุ่ม Su3a BOOK CLUB/SONG CLUB ในเฟสบุ๊ก.....	134
ภาพที่ 5.13 ภาพแสดงช่องทางการสมัครสมาชิกในโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์.....	135
ภาพที่ 5.14 ภาพแสดงผู้กดถูกใจ ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2562.....	135
ภาพที่ 5.15 ภาพแสดงจำนวนรวมการกดถูกใจ ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2562	136
ภาพที่ 5.16 ภาพแสดงจำนวนผู้ติดตามเพจ ณ วันที่ 17 มิถุนายน 2562.....	136
ภาพที่ 5.17 ภาพแสดงจำนวนการเข้าถึงและการมีส่วนร่วม ณ วันที่ 17 มิถุนายน 2562	137
ภาพที่ 5.18 ภาพแสดงรายละเอียดจำนวนคนเข้าชมโพสต์และการมีส่วนร่วมในโพสต์.....	138
ภาพที่ 5.19 ภาพแสดงจำนวนสมาชิกกลุ่มไลน์ ณ วันที่ 17 มิถุนายน 2562.....	138
ภาพที่ 5.20 ภาพโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์การทดลองจัดกิจกรรม	142
ภาพที่ 5.21 กิจกรรมดอกไม้บานในงานเรา	143
ภาพที่ 5.22 กิจกรรมโยคะหัวเราะ.....	145
ภาพที่ 5.23 กิจกรรมพื้นฐานการวาดภาพ	147
ภาพที่ 5.24 กิจกรรมกิจกรรมฝึกถ่ายภาพและตกแต่งภาพด้วยสมาร์ทโฟน.....	149
ภาพที่ 5.25 กิจกรรมฝึกปฏิบัติถ่ายภาพและดูงานพิพิธภัณฑ์.....	150

